

Intresset för att bo i kollektivhus är stort. Ändå finns bara ett fyrtiotal hus i hela Sverige. Arbetaren åkte till kollektivhuset Tre Portar i Skarpnäck för att ta reda på varför människor väljer den här boendeformen, och varför det inte byggs fler kollektivhus.

AV KARIN RÅGHALL (TEXT) OCH JAN-ÅKE ERIKSSON (FOTO)

I sydöstra Stockholm finns en gata som heter Skarpnäcks allé. Man skulle kunna gå längs gatan dag efter dag utan att någonsin lägga märke till kollektivhuset Tre Portar. Som namnet antyder rör det sig om tre ingångar i ett helt vanligt hyreshus. Här bor cirka 140 personer i 52 lägenheter.

Det som skiljer Tre Portar från vanliga hyreshus är att de boende har gemensamma utrymmen som matsal, lekrum, snickarbod och ateljé. De har också en förening där alla vuxna förväntas vara aktiva genom att ingå i matlag, planera inköp och delta i husmöten.

– Det är som ett vanligt boende fast med mycket större gemenskap, säger Thord Håkansson som varit med sedan starten 1986.

Thord var till en början inte alls intresserad av kollektivhustanken, men blev övertalad av sin fru Dagny Wennberg.

– Jag hade bott ensam i 20 år och trivdes med det. Men nu tycker jag det är ett väldigt bra sätt att bo på. Den sociala kontakten får man inte på samma sätt om man bor i hyresrätt, säger Thord.

För Kajsa Lindqvist, som bott i Tre Portar i åtta år, var kollektivhus däremot ett självklart val.

– Att bo så här var en förutsättning för att jag skulle kunna ge mig in i något slags kärnfamiljprojekt, slår hon fast.

SOLEN LYSER IN genom hörnfönstret i Kajsas kök. Från vardagsrummet hörs musik på samtalsvänlig volym, annars är det lugnt i huset så här mitt på dagen. Men vid tretiden, då barnen kommer hem från skolan, kommer det att bli liv och rörelse. Kajsa ställer fram kaffe på bordet samtidigt som hon bär yngsta dottern Havanna med ena armen.

Kajsa tycker att det är viktigt att ha andra människor än den allra närmaste familjen runtomkring sig. Hon växte själv upp i ett radhusområde och beskriver det som isolerat. Nu delar hon lägenhet med sin sambo och tre barn. I kollektivhuset bor också Kajsas förra kille som hon har det äldsta barnet tillsammans med.

– Det måste finnas alternativ till kärnfamiljen som är inlåst i sin lilla lägenhet, säger hon.

Småbarnsföräldrarna i Tre Portar delar med sig av urväxta barnkläder och hjälper

varandra med barnpassning. Det är guld värt, tycker Kajsa.

– Jag förstår inte hur man skulle organisera sitt liv om man bodde i ett vanligt hus! utbrister hon.

Thord uppskattar möjligheten att kunna äta tillsammans med andra i matsalen. De gemensamma middagarna är kollektivhusets hjärta. De vuxna i huset behöver laga mat ungefär fyra gånger per termin.

”Den sociala kontakten får man inte på samma sätt om man bor i hyresrätt.”

Thord Håkansson, boende i kollektivhuset Tre portar.

– Man får väldigt mycket för en liten arbetsinsats, säger Thord.

DET ÄR INTE BARA den sociala gemenskapen som Kajsa och Thord uppskattar. I ett kollektivhus ökar också förutsättningarna för jämställdhet.

– Alla vuxna är tvungna att ta lika stort ansvar för matlagningen, ingen slipper undan. Och så kommer man undan en del

av tjafset kring mat och städning eftersom det sköts kollektivt i större utsträckning. Då får man mer tid till annat som är viktigt i livet. Dessutom avlastas man så mycket som småbarnsförälder, säger Kajsa.

Boendet blir också mer klimatsmart. Istället för att 52 hushåll har kastruller med potatis på varsin platta, lagas midagen gemensamt. Thord brukar åka och storhandla, vilket gör att många andra i huset klarar sig utan bil. De handlar ekologiskt när de har råd och försöker anpassa menyerna efter årstiden. Dessutom finns en återanvändningshylla där de kan byta saker med varandra.

– Vi sparar mycket energi på vårt sätt att leva, konstaterar Thord.

Men Kajsa påpekar att de inte har samlats i huset för att de är miljö- och klimataktivister. Gemensamt för de flesta är däremot att de är ”hyggligt vänster”, som hon uttrycker det. Kajsa tycker inte att det är särskilt konstigt, med tanke på att de flesta av dagens kollektivhus byggdes på 1980-talet och är sprungna ur en vänstervåg.

– Det handlar om att man vill organisera sitt liv på ett annat sätt än det gängse, ett sätt som inte är så individualistiskt. Vem som helst kan bo här förutsatt att man gillar den kollektiva tanken, säger hon.

Kollektivhus avfärdas ibland, något till-

Thord Håkansson har bott i kollektivhus sedan 1986, men flyttade från början motvilligt.

► spetsat, som ett lyxprojekt för medelklassen. Majoriteten av de boende på Tre Portar är medelklass, och Thord medger att där inte finns särskilt många arbetare.

– Vi är väl mest lågavlönade akademiker, folk som hankar sig fram, säger han.

Kajsa poängterar att eftersom det är hyresrätter borde andra än medelklassen ha råd att bo i Tre Portar.

Just nu är det många småbarnsfamiljer i huset. Men även om det myllrar av barn så är åldersspridningen bland de boende stor. Den äldsta är 86 år, och Kajsa berättar att den yngsta är en två dagar gammal bebis, vilket kommer som en nyhet för Thord.

– Aha, vad roligt! Det har jag missat.

Ibland upplever både Thord och Kajsa att Tre Portar blir något av ett slutet sällskap. Skarpnäck är enligt Kajsa ett etniskt blandat område, men det avspeglar sig inte riktigt i kollektivhuset.

– Jag undrar hur det kommer sig, är vi för svenniga? undrar Kajsa.

– Det är synd att nästan inga invandrare bor här nu. I slutet av 1980-talet när jag räknade så var vi 17 nationaliteter i huset, berättar Thord.

HAVANNA HAR SOMNAT mot Kajsas bröst under tiden vi pratar. När hon är vaken ger hon ett lugnt och nyfiket intryck. Barnen i huset blir tidigt vana att ha många människor omkring sig.

På det stora hela tycks kollektivhus vara enormt uppskattat av de boende. De sociala och miljömässiga fördelarna talar för att kollektivhus skulle kunna passa långt fler än det lilla antal som bor så här i dag. Enligt uppskattningar finns det 2 000 lägenheter i kollektivhus i hela landet, vilket endast är 0,5 promille av det totala bostadsbeståndet.

Ändå har intresset för kollektivhus ökat,

vilket bland andra föreningen Kollektivhus Nu har lagt märke till. Enligt föreningens ordförande Dick Urban Vestbro har köerna till de redan existerande kollektivhusen växt sig längre. Alla politiska partier sade sig

Dick Urban Vestbro

också vara för byggandet av fler kollektivhus i valet 2006, men i praktiken har det inte gett några större resultat. I jämförelse med 1980-talet är det politiska intresset svalt.

– Jag upplever att den nyliberala offensiven har betonat individuella lösningar före kollektiva på många områden i samhället, säger Dick Urban Vestbro.

Men i den nyliberala ideologin ingår också att människor ska kunna se till sina egna intressen, menar han. Om det fanns ett större tryck från allmänheten skulle det kunna leda till att fler kollektivhus byggdes.

– Samtidigt är det inte så enkelt att en ökad efterfrågan ger fler kollektivhus. Det finns hinder, till exempel att det konventionella tänkandet dominerar när det gäller bostadsbyggande. Det krävs att vi har allmännyttiga bostadsföretag som har en vilja att tillgodose kollektivhusföreningarnas speciella krav, säger han.

FORSKAREN EVA SANDSTEDT, sociologiprofessor vid Institutet för bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet, har också märkt att intresset för kollektivhus ökar. Inte minst bland äldre. De kollektivhus som har byggts på 2000-talet har varit så kallade "andra halvan av livet"-boenden, som riktar sig till människor över 40 år utan hemmavarande barn.

Att det inte satsas ännu mer på kollek-

tivhus beror enligt Eva Sandstedt på att det finns vissa hinder i samhället.

– För det första är vi vana att bo och bygga på ett visst sätt, det finns så att säga ett kulturellt hinder. För det andra är inte gemenskapsboenden särskilt intressanta på den ekonomiska marknaden. De boende lagar mat ihop och sköter en del av förvaltningen av huset själva – de efterfrågar alltså inte en rad tjänster att betala för, säger hon.

Eva Sandstedt

Eva Sandstedt nämner också att det finns en allmän skepsis mot begreppet kollektivhus, som många förväxlar med den typ av kollektiv som beskrivs i Lukas Moodyssons film *Tillsammans*, där intimiteten stundtals blir kvävande. Slutligen menar Eva Sandstedt att det kan vara svårt att få dem som bestämmer i kommunerna att tänka nytt i fråga om det framtida boende.

– Att det går så trögt tror jag beror på att det inte är någon omedelbar affärsidé. Ingen tjänar några pengar på den mer än möjligtvis de boende. Däremot kan kommunen göra stora besparingar på lång sikt, säger hon.

DE FLESTA KOLLEKTIVHUSEN ägs av allmännyttan. Ett fåtal ägs av bostadsrättsföreningar och några är kooperativa hyresrätter, men de allmännyttiga bostadsbolagens engagemang tycks ändå vara avgörande för kollektivhusens utveckling. Därför är det förståeligt att flera kollektivhusanhängare ser med oro på den omfattande utförsäljningen av allmännyttan.

Majoriteten av de boende i Tre Portar vill inte äga sina lägenheter.

Kajsa Lindqvist ser kollektivboende som ett viktigt alternativ till kärnfamiljsnormen.

Småbarnsföräldrarna hjälper varandra med barn

– Vi höll på att bli tvingade att ombilda våra hyresrätter till bostadsrätter. Att alla ska äga sina egna bostäder går ju stick i stäv med kollektivtanken, säger Kajsa.

– Ombildningsprocesser är ett hot mot det här sättet att leva och bo. Så fort pengar kommer med i bilden blir det egenintressen som styr, säger Thord.

Thord och Kajsa har olika uppfattning om vad som krävs för att det ska byggas fler kollektivhus. Han berättar att det på 1980-talet fanns några drivande kvinnliga tjänstemän i Stockholms stad som "tvingade" fram ett antal kollektivboenden.

– Jag tror på direktiv uppifrån, man måste få politiker att inse att det här är en bra idé, säger han.

Kajsa tror snarare att folk som är intresserade av att bo i kollektivhus måste organisera sig och driva frågan ihop.

Båda är dock överens om att alltför få människor har hört talas om den här typen av boende, vilket kan vara en orsak till att det inte satsas på fler.

– Det kollektiva är ju lite emot tidsandan också. Den borgerliga majoriteten i Stockholm vill till exempel att alla ska äga sina egna bostäder och bygga sin egen lycka, säger Kajsa.

För en stund försvinner Thord och Kajsa in i en diskussion om bostadspolitik. Musiken från stereon har tystnat, och i vardagsrumssoffan sitter nu Kajsas son Ismael och väntar tålmodigt på uppmärksamhet. Det är dags att gå på rundvisning i husets gemensamma utrymmen.

– Jag undrar så mycket varför ni valde namnet Havanna, säger Thord samtidigt som han reser sig upp från köksbordet.

Kajsa försäkrar honom skämtsamt om att det inte har med Fidel Castro att göra.

reportage@arbetaren.se

Kollektiv – vilket liv

DE SENASTE FEMTON ÅREN av mitt liv har jag bott i kollektiv. Levt kollektiv.

Med alla dess för- och nackdelar.

Eller nackdelar förresten? Hur

jag än tänker, vrider och vän-

der på saken kan jag inte

komma på någon nackdel.

Och fördelarna jämfört med

ett "vanligt, normalt"

boende är så många att jag faktiskt har svårt att förstå varför inte i princip alla människor söker sig till kollektivlivet.

Den kanske största fördelen är väl det mest uppenbara, att jag hela tiden har vänner runt omkring mig. Kollektivkamrater som hjälper en i vardagen med allt. Från barnpassning, pengabrist, verktygsutlåning till en trygg axel att gråta mot. Mina barn har fler kamrater än de kan räkna till, fler vuxna som bryr sig, att ty sig till än vad jag och min sambo kan ge dem. Fyra dagar i veckan står maten på

bordet när jag kommer hem från jobbet. Allt detta ger tid över till annat. Tid som tillsammans med andra kan användas för att förbättra, förändra, förnya. I solidaritetens och gemenskapens namn.

Men också ett ständigt pågående samtal, samtal om politik och praktik. Ett samtal som annars alltid pågår någon annanstans – för själv är du för trött och sliten av arbete, av hämtning och lämning och av städning.

DET ÄR ETT STORT ALTERNATIV till en trång kärnfamilj. I min familj finns det hundra personer. Och var och en har något unikt att bidra med. Människan är trots allt en social varelse, men vårt boende har för de flesta blivit ett privat, isolerat och ensamt litet rum. Var för sig, eller i sin Kärnfamilj.

Jag tror att människan är större än så.

Fler röster om kollektivboende kan ni läsa om i veckans reportage på sidorna 8–11.

JAN-ÅKE ERIKSSON
Bildredaktör och fotograf

Vill du bo kollektivt?

■■■ Kvävande kuddrumsintimitet eller ett modernt och klimatsmart boende? Köerna till kollektivhusen växer, men det politiska intresset är svalt.

AV KRISTINA LINDQUIST

Medhi Oguzsoy, 40 år,
sjuksköterska, Stockholm.

– Definitivt, jag skulle inte tveka en sekund om jag fick chansen. Jag är faktiskt extern medlem till ett kollektivhus redan i dag och tycker att fler borde få möjlighet att uppleva den fantastiska kollektiva boendeformen.

– Den som bor så får möta människor med alla möjliga bakgrunder och i alla olika åldrar. Det är viktigt och värdefullt att få ha ett socialt liv där man bor.

Gudrun Schyman, 61 år,
talesperson för Feministiskt
initiativ, Simrishamn.

– Just nu lever jag inte på det sättet, men jag har bott i kollektiv och är en ivrig förespråkare. Kollektivhus är verkligen något att satsa på.

– Det är ett bra sätt att organisera vardagen som absolut kan ha positiva effekter på jämställdheten. När hushållsarbetet utförs gemensamt av alla och man öppet diskuterar sig fram till hur man ska ha det, så finns inget utrymme för dolda sysslor som någon, ofta kvinnor, gör av bara farten.

Maja Lundahl, 30 år,
föräldraledig sjuksköterska,
Sundsvall.

– Visst skulle det kunna vara ett alternativ till det vanliga kärnfamiljslivet. Jag har erfarenhet av boenden som är åt det kollektiva hållet – när man delat lägenhet med kompisar eller varit och jobbat i fjällen.

– Samtidigt är det skönt att bo på egen hand och jag tycker att det viktigaste är att man kan värna sin integritet i vardagen.

I Tre portar tar alla vuxna gemensamt ansvar för matlagningen, vilket gör både arbetsinsatsen och klimatpåverkan mindre.

Menyerna anpassas efter årstiden.

Ett fåtal kollektivhus har byggts på 2000-talet, men då främst för äldre personer.

Kvinnohus startade byggform

I Sverige byggdes de första kollektivhusen på 1930-talet.

På den tiden var inte social gemenskap det starkaste motivet. Snarare var kollektivhusen ett projekt för kvinnors frigörelse från hemarbetet.

På 1930-talet var de flesta bostäder byggda på ett sätt som passade familjer med förvärvsarbetande män och hemarbetande hustrur. Samtidigt började kvinnorna ta sig ut i arbetslivet. 1932 lanserade därför socialdemokraten Alva Myrdal ett förslag på en ny form av boende som skulle passa familjer med yrkesarbetande kvinnor. Kvinnor skulle inte behöva välja mellan att jobba och ha barn och familj.

Det första kollektivhuset stod färdigt 1935 på John Ericssonsgatan 6 på Kungsholmen i Stockholm. Barnpassning, matlagning och annat hushållsarbete sköttes av anställd personal, och maten skickades upp till lägenheterna med mat-hissar.

Bland de tidiga hyresgästerna fanns endast en arbetarkvinna. De flesta som förespråkade kollektivhus vid den här tiden tillhörde en intellektuell elit.

LEDORDEN FÖR 1930-talets kollektivhusprojekt var kvinnofrigörelse, kollektivism och rationell organisation. Nästa våg av kollektivhus dröjde ända till 1980-talet. Politikerna hade tidigare inte visat något större intresse, men nu beslutade de att allmännyttan skulle bygga nya kollektivhus. Pådrivande var återigen en grupp radikala kvinnor. Tanken att kollektivhusen skulle fungera som servicehus fick ge vika, i stället stod gemenskapen i fokus. Målgruppen var framför allt barnfamiljer.

Enligt föreningen Kollektivhus Nu finns i dag 45 fungerande kollektivhus i Sverige. Ett fåtal nya har byggts på 2000-talet, alla med äldre som främsta målgrupp.

KARIN RÅGHALL

Välkommen till kollektivet. Att bo kollektivt är återigen en populär boendeform. Köerna till Sveriges få kollektivhus växer. Men politikerna visar mycket lite intresse för att bygga nya kollektivhus. ▶ 3, 8-11

I kollektivet Tre portar i sydöstra Stockholm bor, äter och umgås 140 personer i 52 lägenheter.

Frots ett ökande intresse för boendeformen finns det i Sverige bara cirka 2 000 lägenheter i kollektivhus och nybyggnationen går trögt.
